

БУНТЪТ НА „АЗ“-А СРЕЩУ УНИЩОЖИТЕЛНАТА КРИТИКА НА „СВРЪХ–АЗ“-А ПРИ ПРАКТИКУВАЩИ СОЦИАЛНИ ПРОФЕСИИ

*Иванова Анелия Тончева – аспирант в катедра „Психология“ на
Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“, България;
психолог в Обединен детски комплекс „Център за подкрепа за личностното
развитие на децата и учениците“ при Общинската администрация на град
Шумен, България*

Изследва се връзка между тревожността и чувството за вина. С психоаналитични концепти се анализират невротичните оплаквания (сърцебиене, общо безпокойство, тремор на ръцете) на соматично здрава 31-годишна медицинска сестра, работеща от 10 години в отделение за деца на многопрофилна болница.

Ключови думи: тревожност, вина, вътрешен конфликт, самообвинения, невротични симптоми.

Вината ни парализира, отравя самооценката ни, създава дълбок психологически конфликт вътре в нас, срива самоувереността ни, разяжда душата и ни заключва между стените на непрестанни самообвинения. Вината е най-яръстия ни враг. Чрез нея „Сврѣх–Аз“-ѣт наказва, обвинява, осѣжда, измѣчва, причинява тревожността на „Аз“-а, защото са нарушени ценности, прекрачена е границата, заличени са правилата и за всичко това е виновен „Аз“-ѣт.

Зигмунд Фройд описва тревожността и вината като „взаимнопроникнати“, а вината – като „тревога на съвестта“: вината е свързана с тревожността чрез реален или въображаем пропуск (нещо, което е трябвало да бѣде осѣществено, но не е станало), причиняващ страх от съвестта.

Взаимната индукция между чувството за виновност и тревожността (отдалечена аналогия за която би могла да бѣде положителната обратна връзка между някои промени в материалния свят) има тенденция към увеличаване присѣствието на всеки от тези два налични във всяка психика елемента, и при отсѣствие на вътрешни или външни сдържащи въздействия започва да се конфронтира с извършването на ежедневните нормални дейности на засегнатия. За съжаление човек невинаги е в състояние да окаже достатѣчно вътрешно противодействие на експанзията на чувството си за виновност и тревожност, което прави необходими външни коригиращи въздействия от психолог, психотерапевт, педагог. Ефектѣт от такива коригиращи въздействия зависи в голяма степен от професионалната квалификация и креативността на сблъскващите се с този конфликт специалисти, изследвани от Т.Жалагина и Я.Елкина [3, с. 34–35], от психологическата култура и професионалната подготовка на социалните работници, изследвани от Л.Караванова и Л.Станова [4, с. 61–62], от професионалното им равнище, зависещо в това число и от литературата като инструмент за професионализация и от професионалните комуникативни способности на педагозите и психолозите,

изследвани от Е.Короткина и В.Прудаева [5, с. 85–87], от Г.Гигова [2, с. 165–168], в това число и тревожността в детството, изследвана от Н.Милева [9, с. 182–185], а също и от равнището на развитие на речта и съзнанието от ранно детство, изследвани от А.Иванова и Г.Маджаров [6, с. 134–136].

Тревожността е реакция на заплаха за ценностите, които „Аз“-ът е приел като важни за съществуването си. Когато такава заплаха няма – няма и тревожност.

Тревожността може да бъде забелязана като промени на мисленето, емоционалността, поведението и тялото, често наричани ‘невротични симптоми’:

- засилено себеосъзнаване; ригидни и генерализирани мисли; свръхбдителност като резултат от самоналожена занижена самооценка; концентриране на мисленето върху темата за опасности; изкривено осмисляне на действителността;
- чувства на напрегнатост, нараненост, ужасеност, мъчителност; страх от загуба на контрол;
- учестено дишане и пулс, стягане в гърлото, изпотяване, изчервяване, безсъние, нервност;
- различни стратегии (опити) на „Аз“-а за противодействие на тревожността с поведението си.

Генезиса на вината бихме могли да позиционираме като произхождащ от нарушаването на вътрешноосъзнати приети граници, норми и ценности. Вината е сложен психичен феномен със своя структура и функции. Вината е разочарование на „Аз“-а от самия себе си, защото е нарушил нещо, което не е трябвало да нарушава. В структурата ѝ може да предположим наличието на:

- емоционален компонент (неприятно вътрешно напрежение);
- когнитивен компонент (поемане отговорността за негативните последствия от извършени действия; самоосъждане за нарушени морални принципи; обмисляне на начини за избягване и предотвратяване на реални или въображаеми негативни последствия от такива действия;
- мотивационен компонент (желание да се коригират и компенсират реални или въображаеми вреди).

Ежедневната практическа дейност ни срещна със соматично здрава 31-годишна медицинска сестра (с инициали Н.Т.), работеща от 10 години в отделение за деца на многопрофилна болница, с невротични оплаквания (тревожност, общо безпокойство, сърцебиене, тремор на ръцете), причиняващи сериозна болка на пациентите при ежедневните медицински манипулации, извършвани от нея. Предположихме, че причината за изпитваната тревожност е чувството за вина, и си поставихме си за цел да анализираме причинно-следствената връзка между вината и тревожността на това лице, и да измерим големината на чувството за вина. Като диагностични работни инструменти използвахме:

- въпросника за вина (Guilt Inventory), разработен от W.H. Jones и K.E. Kugler и адаптиран от И.А.Белик [1];

- методиката „Възприемателен индекс за вина“ (Perceived Guilt Index), разработена от J.R.Otterbacher и D.C.Munz [7], измерваща чувството за вина като състояние и като черта на личността;
- методиката „Измерване чувството на вина и срам“ (Test of Self-Conscious Affect), разработен от J.P.Tangney P.E.Wagner [8].

Измерванията с тези инструменти бяха проведени в периода 9–13 юли 2018. Резултатите от въпросника за вина (Guilt Inventory) показаха около два пъти по-високо от средното равнище на чувство за вина у изследваното лице: ‘вина-състояние’ 10 бала, ‘вина-черта’ 37 бала, ‘морални норми’ 40 бала.

Според изследваното лице съществуват ясно определени формулировки за добро и зло, моралните ценности са императивни. Н.Т. винаги се придържа към твърди и строги морално-етични принципи; смята, че е направила доста грешки в живота си и не е доволна от постъпките си; убедена е, че огромна тежест от плещите ѝ би отпаднала, ако може да изживее живота си отново, поради което изпитва огромно съжаление и вина; дълбоко съжالياва за някои постъпки в миналото си и често изпитва отвращение към себе си за извършени от нея такива постъпки. Н.Т. не е в комфорт със себе си. Мотивите и обстоятелствата за извършено действие не оправдават неправилните ѝ (според нея) постъпки; често напрегнато и притеснено мисли за такива; апетитът и сънят ѝ са нарушени. Желаете да поправи всички считани от нея за неправилни свои постъпки; изпитва безпокойство и потиснатост. В детството родителите на Н.Т. са били доста строги с нея.

Резултатите от методиката „Възприемателен индекс за вина“ (Perceived Guilt Index) показаха:

- скала „G-state“ като ‘състояние-осъден’: 6,8;
- скала ‘G-trait’ като ‘черта-разочарован’: 5,9.

Резултатите от методиката „Измерване чувството на вина и срам“ (Test of Self-Conscious Affect) по 6 скали показаха:

- скала „Вина“ – 8 бала
- скала „Срам“ – 4 бала
- скала „Екстерналност“ – 1 бал
- скала „Отстраненост“ – 2 бала
- скала „Бета-гордост“ – 1 бал
- скала „Алфа-гордост“ – 1 бал

Интересен е резултатът по скала „Вина“: доста по-висок от средния (с 61–80%), показващ състояние на дискомфорт като резултат от емоционална реакция по отношение нарушени интернализирани нравствени норми; негативна оценка на поведението си, придружена с напрежение, разкаяние и съжаление.

Като резултат от изследването може да се направи извода, че критиката на „Свърх–Аз“-а на изследваното лице е толкова унищожителна, че интерпретира коригиращите въздействия на психолога като причиняващи страдание и болка (нараняващи). Идеализираните интернализирани ценности в този случай противодействат на дълбинния хуманен смисъл на една благородна

професия (медицинската), приписвайки му въображаема деструктивност. Чрез вината „Свръх–Аз“–ът дълбае и унищожава, увеличавайки тревожността на „Аз“–а, което подкрепя предположението, че чувството за вина причинява и сериозно увеличава тревожността.

Литература

1. Въпросник за вина (Guilt Inventory) [Електронен ресурс]// Психология. – Режим доступа: <http://kunchev.blog.bg/drugi/2017/10/09/vyprosnik-za-vina-guilt-inventory-jones-w-h-kugler-k-e-adapt.1571362> (дата обращения 08.08.2018 г.).
2. Гигова Г.М. Влияние профессиональной деятельности педагогов на невротичность, тревожность и склонность к социальной самоизоляции // Психология, образование: актуальные и приоритетные направления исследований. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2017. – С. 165–168.
3. Жалагина Т.А., Елкина Я.А. Креативность в профессиональном росте учителей средней школы как направление профилактики проявлений профессиональной деформации личности // Психология, образование: актуальные и приоритетные направления исследований. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2017. – С. 37–40.
4. Караванова Л.Ж., Становова Л.А. Психологическая культура личности как основа профессиональной подготовки социального работника // Психология, образование: актуальные и приоритетные направления исследований. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2017. – С. 60–65.
5. Короткина Е.Д., Прудаева В.Д. Классическая литература как инструмент психологического сопровождения профессионализации студентов-психологов // Психология, образование: актуальные и приоритетные направления исследований. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2017. – С. 85–88.
6. Маджаров Г.А., Иванова А.Т. Влияние развивающегося сознания на возникновение чувства вины у пятилетних дошкольников // Современная реальность в социально-психологическом контексте: материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием (г. Новосибирск, 28 февраля – 1 марта 2018 г.). – Новосибирск: Изд-во НГПУ, 2018. – С. 33–38.
7. Методика „Възприемателен индекс за вина“ (Perceived Guilt Index, PGI) [Електронен ресурс]// Психология. – Режим доступа: <http://kunchev.blog.bg/drugi/2017/04/11/metodika-vyzpriematelen-indeks-za-vina-perceived-guilt-index.1521111> (дата обращения 08.08.2018 г.).
8. Методика „Измерване чувство на вина и срам“ (Test of Self-Conscious Affect, TOSCA) [Електронен ресурс]// Психология. – Режим доступа: <http://kunchev.blog.bg/drugi/2017/10/06/metodika-izmervane-chuvstvo-na-vina-i-sram-test-of-self-cons.1571027> (дата обращения 08.08.2018 г.).
9. Милева Н.И. Тревожность учащихся начальной школы // Психология, образование: актуальные и приоритетные направления исследований. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2017. – С. 182–185.

UPRISING OF „EGO“ AGAINST THE DESTRUCTIVE CRITIQUE OF THE „SUPEREGO“: SOCIAL PROFESSIONS

Ivanova Anelia Toncheva - PhD student at the Department of Psychology of „St. Cyril and St. Methodius“ University of Veliko Turnovo, Bulgaria; psychologist at the „Personal Development of Children Support Center“ at the Municipal Administration of Shumen, Bulgaria

The article examines the relationship between anxiety and guilt. Psychoanalytical concepts are used to analyze neurotic complaints (palpitations, general anxiety, tremor of hands) of a somatically healthy 31-year-old nurse working for 10 years in a children's department at a multiprofile hospital.

Keywords: anxiety, guilt, internal conflict, self-accusations, neurotic symptoms.

ЛИЦАТА С УВРЕЖДЕНИЯ КАТО СУБЕКТИ НА ТРУДА ЧРЕЗ УЧАСТИЕТО ИМ В СОЦИАЛНИ ПРЕДПРИЯТИЯ

*Йорданова Ваня Йорданова – докторант по Социална психология
Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“,
гр. Велико Търново, България*

Целта на настоящия доклад е да се разгледа приносът на социалното предприемачество за подобряване на психичното благополучие и здраве на лицата с увреждания. Хипотетично се допуска, че чрез участието си в социални предприятия лицата с увреждания упражняват продуктивна и адекватна за тях трудова дейност, което води до подобряване на тяхното психично благополучие и здраве.

Ключови думи: социално предприятие, психично благополучие, психично здраве, трудова заетост, лица с увреждания

За постигането на целта на доклада е нужно да бъдат изпълнени следните задачи: 1. Да се дефинира понятието „увреждане“; 2. Да се изведе същността на социалното предприемачество; 3. Да се направи сравнителен анализ между две изследвания, проведени в няколко социални предприятия.

Стремежът на Световната здравна организация да даде единно определение за увреждане е увенчан с неуспех. Същото е и заключението от изследване на Европейската комисия. Въпреки това тя се опитва да разгледа произхода на различните дефиниции за увреждане.

Трудностите за дефиниране на уврежданията са свързани с това, че определението и критериите за изясняване на същността на понятието се различават значително в различните страни от Европейския съюз. Различните определения на уврежданията съответстват на различните политики на страните. Нуждата да се използват множество дефиниции, за да се гарантира съответствието им произлиза от проблема за съгласуваността на политиките,